

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΡΗΤΗΣ
REGION OF CRETE

Πανεπιστήμιο Κρήτης,
Σχολή Κοινωνικών
Επιστημών

Κοινωνία και Αγορά Εργασίας στην Κρήτη: ευρήματα από οκτώ ομάδες εστίασης εργαζομένων, ανέργων και ατόμων σε επισφαλείς θέσεις εργασίας

Σοφία Τριλίβα και Νίκος Τιμπισκάκης

Μέλη της Ομάδας Έργου του Περιφερειακού Μηχανισμού για την Παρακολούθηση της Αγοράς Εργασίας στην Περιφέρεια Κρήτης

Απασχόληση και απασχολησιμότητα και ποιότητα ζωής

- Η κρίση έχει εξελιχθεί σε μια έντονη δοκιμασία αντοχής, επηρεάζοντας την απασχολησιμότητα, τις στρατηγικές ενεργοποίησης για την αγορά εργασίας και την καθημερινότητα των ανθρώπων.
- Η προσέγγισή μας στη μελέτη της αντιλαμβανόμενης απασχολησιμότητας είναι σφαιρική: εστιάζει σε ατομικά χαρακτηριστικά, στις πολιτικές της αγοράς εργασίας και το πώς τις αντιλαμβάνονται οι άνθρωποι, της σχέσης ασφάλειας απασχόλησης, το εκπαιδευτικό σύστημα και την αλληλεπίδραση μεταξύ αυτών των παραγόντων.
- **Weber (1978): η αγορά εργασίας διέπεται από σχέσεις, εξαρτάται από το εκάστοτε πλαίσιο και είναι συγκρουσιακή.**

Η αγορά εργασίας από την οπτική των εργαζομένων και όσων ψάχνουν εργασία

- Πώς βιώνουν και περιγράφουν την απασχολησιμότητα, την ζωή τους και τον κόσμο της εργασίας άτομα από διαφορετικές ηλικιακές ομάδες, με διαφορετικό εκπαιδευτικό υπόβαθρο και ποικίλες εργασιακές σχέσεις (πχ. άνεργοι, εποχιακά και/ή επισφαλώς εργαζόμενοι) ;

Μέθοδοι

- Ομάδες εστίασης: 8 ομάδες, αποτελούμενες από 7-11 συμμετέχοντες
- **Δεοντολογία**
- Μαγνητοφωνήσεις και απομαγνητοφωνήσεις

Ομάδες εστίασης και η σύνθεσή τους

- < 35 ετών σε ανεργία ή επισφαλή εργασία (Ηράκλειο)
- 30-44 ετών σε ανεργία ή επισφαλή εργασία (υψηλού μορφωτικού επιπέδου, Ηράκλειο)
- Μετανάστες, κάθε ηλικίας (Χανιά)
- 45 + ετών σε ανεργία ή επισφαλή εργασία (Ηράκλειο)
- Εποχιακά εργαζόμενοι σε ξενοδοχειακές μονάδες, κάθε ηλικίας (Ρέθυμνο)
- Αγρότες, κάθε ηλικίας (Τυμπάκι)
- Γυναίκες, 45+, που έχουν πάρει μέρος σε προγράμματα Κοινωφελούς Εργασίας (Άγιος Νικόλαος)

Ανάλυση

Θεματική ανάλυση: Μεθοδολογία και διαδικασίες ανάλυσης Braun και Clarke (2006)

Ευρήματα

Διλήμματα.....

< 35 σε ανεργία ή επισφαλή εργασία

- Δίλημμα: Όνειρα και προσδοκίες
έναντι εκμετάλλευσης και ρόλου
«μπαλαντέρ»

Η ομάδα αυτή περιέγραψε με μεγάλη λεπτομέρεια πως το ρητό που ακούγεται πολύ «όποιος θέλει δουλειά, δουλεύει», δεν συμβαδίζει με αυτό που βιώνουν. Περιέγραψαν τις προσπάθειες που κάνουν για να μπουν στην αγορά εργασίας και τα εμπόδια που συναντούν:

- **Ειρήνη:** Μια εδώ και μια εκεί για δουλειά. Στις δουλειές θέλουν να σε κάνουν μπαλαντέρ...να κάνεις τα πάντα. Και πέρα από αυτό δεν μου έδιναν όλα τα ένσημα, τα μισά. Δούλευα πολλές ώρες και μου έδιναν 30 Ευρώ την ημέρα. Σε θέλουν να κάνεις αυτό που δεν είναι στις αρμοδιότητες σου... Βλέπεις και την κρίση... Έχω στόχους, έχω κάνει πρακτική και αναρωτιέμαι τι θα κάνω, που θα βρω δουλειά; Θα βρω δουλειά μέσα από την οποία μπορώ να εξελιχθώ; Έχει μπει φραγμός στα όνειρα μας.

Οι συμμετέχοντες στην ομάδα των νέων ενηλίκων βρίσκονταν είτε σε μια κατάσταση απόλυτης ανεργίας, είτε σε προγράμματα «κοινωνικού εργάσιμου», είτε σε μια κατάσταση περιστασιακής ανασφάλιστης δουλειάς που όπως λένε πρόκειται για μια:

- **Μαρία:** Η δουλειά είναι δουλειά, δεν υπάρχει εργασία, έχει ξεχαστεί.... Δεν θέλω να με εκμεταλλεύονται και σε αυτή την κατάσταση που επικρατεί φαίνεται ότι ζητώ πολλά.. Θέλουν τα πάντα και σου δίνουν λίγα.... Πάρα πολλά και σου δίνουν λίγα. Οι αμοιβές είναι ψίχουλα και με 270 Ευρώ Ταμείο Ανεργίας δεν βγαίνεις. Και έτσι δεν αντέχεις, είσαι παγιδευμένος... πας σε δουλειά και ας ξέρεις τι θα συμβεί....
- **Ζαχαρούλα:** Δουλεύω για να ζω... μόνο η επιβίωση αυτό είναι το σλόγκαν αυτής της εποχής.

Η «εκμετάλλευση»...

- **Θεοδόσης:** Υπάρχει σκέτη εκμετάλλευση... Η αντίληψη που επικρατεί στους εργοδότες είναι ότι τους οφείλεις.. Εσύ εργάζεσαι και αυτοί του κάνουν χάρη... Στο λένε κιόλας... Άμα δε θες εσύ υπάρχουν άλλοι.. Όντως είναι τόσοι οι άνεργοι που είσαι τυχερός που έχεις αυτή τη θέση εργασίας... αρχίζεις να υποτιμάς τον εαυτό σου.
- **Ανδρέας:** (τονίζει επί του θέματος της επισφάλειας) είχα τελειώσει (το πανεπιστήμιο) τέσσερα χρόνια και ήταν δύσκολο να βρω να κάνω κάτι πάνω στο οποίο είχα σπουδάσει, και για την ακρίβεια απογοητεύτηκα.....αναγκάστηκα να πιάσω μια εποχιακή δουλειά...σκέτη εκμετάλλευση.
- **Μαρία:** Η ανεργία και η αεργία φέρνουν την αναξιοότητα. Είναι μορφή υποδούλωσης όταν υποτιμάς τον εαυτό σου.

Για την ομάδα των < 35 ετών

- Η κυριαρχία της **ελαστικής απασχόλησης** στην αγορά εργασίας δυσκολεύει τους νέους να εξασφαλίσουν μια σταθερή εργασιακή πορεία. Η απορρύθμιση της αγοράς εργασίας έχει εναποθέσει στους νεότερους ενηλίκους ένα τεράστιο φορτίο για την **επίτευξη ευελιξίας**. Οι εν λόγω νέοι εργάζονται με συμβάσεις ορισμένης και σύντομης διάρκειας ή ορισμένου χρόνου, με μερική απασχόληση και, ως επί το πλείστον, εποχιακά.
- Επιπλέον, αυτές οι συμβάσεις προβλέπουν χαμηλότερη αμοιβή, παρέχουν, στην καλύτερη περίπτωση, ελάχιστες ευκαιρίες κατάρτισης κατά την εκτέλεση της εργασίας και συνεπάγονται μη πλήρεις εισφορές στα επιδόματα ανεργίας, τις συντάξεις και άλλες κοινωνικές παροχές. Σύμφωνα με τους νέους που συμμετείχαν στην έρευνά μας, **χρησιμοποιούνται, οι ίδιοι ως 'φτηνές εναλλακτικές λύσεις'** έναντι της προσφοράς μόνιμης εργασίας που διαρκεί όλο το χρόνο.

- Αυτή η κατάσταση έχει επιφέρει μια «**εποχή ανασφάλειας**» για τους μορφωμένους νέους συμμετέχοντες. Τα ευρήματα έδειξαν ότι οι άνεργοι νέοι απόφοιτοι πανεπιστημίου αναγκάστηκαν να αντικαταστήσουν την αφήγηση για ένα προδιαγεγραμμένο «ευτυχές μέλλον» μετά την απόκτηση του πτυχίου τους με μια αφήγηση ενός μέλλοντος το οποίο δύσκολα μπορεί να συλλάβει κανείς, ενέχει συμβιβασμούς και, στην καλύτερη περίπτωση, χαρακτηρίζεται από στοιχειώδη ή μερική «αξιοπρέπεια». **Αντιμέτωποι με αυτήν την αθέτηση μιας πολιτισμικά καθιερωμένης αφήγησης για την καθημερινότητα και το μέλλον τους, βρίσκονται σε μια κατάσταση αναμονής, νιώθουν χαμένοι, χωρίς κατεύθυνση και σκοπό.**
- Άσκησαν κριτική σε προγράμματα και πρακτικές που έχουν εφαρμοστεί, μεταξύ άλλων στα σύντομα (διάρκειας 4-6 μηνών) επιδοτούμενα προγράμματα επιταγών αγοράς εργασίας (voucher). Δήλωσαν ότι, μετά το πέρας του προγράμματος, ήταν άνεργοι ή υποαπασχολούνταν για σύντομες περιόδους, χωρίς ασφάλιση (Petmesidou & Polyzoidis, 2015)

30- 44 ετών: σε ανεργία ή επισφαλή εργασία με υψηλό μορφωτικό επίπεδο

- Δίλημμα: Φιλοδοξίες που απορρέουν από τη θέση του «overqualified» ανέργου και οι προσδοκίες του σταδίου ζωής έναντι της φύσεως της τοπικής αγοράς εργασίας

Περιέγραψαν τις αρνητικές κοινωνικές και προσωπικές επιπτώσεις από την απόκτηση τίτλων εκπαίδευσης και πτυχίων που η αγορά εργασίας δεν μπορεί να αξιοποιήσει. Όπως δήλωσαν:

- **Βαγγέλης:** Άρα αντικειμενικά ένα μεγάλο ποσοστό αυτών (μιλά για τους εργοδότες) είναι πολύ κατώτερης μόρφωσης απ' αυτόν που θα 'ρθει να σε αξιολογήσει. Τώρα καταλαβαίνετε πώς το λέω, δηλαδή το 50% είναι απόφοιτοι λυκείου και αξιολογούν έναν επιστήμονα...δεν το λέω ελιτίστικα...αλλά το λέω από την άποψη ότι αντικειμενικά είναι φαύλος κύκλος, δηλαδή αν δε θέλει κάποιος να σε πάρει θα σου πει «overqualified». Άρα αμέσως αμέσως ένα βασικό θέμα που εγώ βλέπω ως άνεργος- και να μπορούσε να με απορροφήσει, δεν ξέρει να καταλάβει αν εγώ του είμαι χρήσιμος. . ...Είναι ότι δεν υπάρχει η ικανότητα (στην αγορά εργασίας) να απορροφήσεις και να καταλάβεις τι ακριβώς μπορεί να κάνει αυτός εδώ ο άνθρωπος. Το μεταπτυχιακό γινόταν για την μοριοδότηση..για δουλειά στο δημόσιο.

Υπήρξε γενική συμφωνία σε αυτήν τη ομάδα σχετικά με τις βλαβερές συνέπειες της υπερεκπαίδευσης η οποία σύμφωνα με τους ερωτώμενους οφείλεται όχι μόνο στους ίδιους, αλλά και στην αγορά εργασίας και τη γενική οικονομία. Στα ίδια συμπεράσματα καταλήγουν και ερευνητές (McGuinness, 2006; Tsang, 1987).

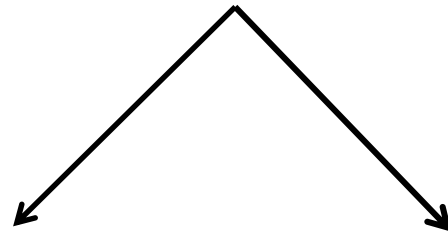
45+ σε ανεργία ή επισφαλή εργασία

- Δίλημμα: Η αξιοπρέπεια έρχεται εντός ή εκτός της αγοράς εργασίας;

Η ανεργία ή η επισφαλής εργασία και η κακή οικονομική κατάσταση που συνεπάγεται, θίγουν την αξιοπρέπεια, σύμφωνα με τους συμμετέχοντες. Το ίδιο όμως ισχύει και για την εργασία, λόγω των συνθηκών που επικρατούν αυτή τη στιγμή στη αγορά εργασίας.

- **Ελένη:** Να παρακαλάω για 6 μήνες ασφάλεια. Ασφάλεια. Δούλευα 23 χρόνια. Ξέρεις πόσο ταπεινωτικό ήταν αυτό το πράγμα.
- **Ελένη:** Δεν με αντιμετωπίζουν σαν έναν άνθρωπο παραγωγικό που θα εξελίξω, που θα αναπτύξω, που θα διαμορφώσω ένα αντικείμενο, θα το πάω παραπέρα, θα το κάνω καλύτερο, χειρότερο, ό,τι να ναι. (...) Έχουν ευτελίσει πάρα πολύ το αντικείμενο μου. Αυτό που ασχολήθηκα.
- **Ευρυδίκη:** Λοιπόν, ανασφάλιστη εργασία, κακή πληρωμή, άθλιες συνθήκες και πάρα πολλές ώρες. (...) Οι συνθήκες είναι ααα βουρ σου φωνάζουνε, σε καταπιέζουνε πολλές φορές, σε προσβάλλουν, πολλές φορές έχει τα νεύρα του το αφεντικό σε προσβάλλει, σε κάνει σκουπίδι γιατί έτσι του κάπνισε, είναι πάρα πολύ σύνηθες αυτό το πράγμα.

Η εργασία για τους συμμετέχοντες αυτής της ομάδας γίνεται «ευχή» και την ίδια στιγμή «κατάρα», με την έννοια της κατά μέτωπο σύγκρουσης δύο θεμελιωδών αναγκών:

της ανάγκης για επιβίωση

της ανάγκης για αξιοπρέπεια

Η επίλυση της σύγκρουσης αυτής έχει διαφορετικό νικητή ανάλογα με την ιδιοσυγκρασία του ατόμου. Σε κάθε περίπτωση μαρτυρά ένα ψυχολογικό και κοινωνικό τέλμα.

Εποχιακά εργαζόμενοι στον τουρισμό

- **Δίλημμα**: «Οι συνθήκες της κρίσης» με κλίμα γεμάτο επισφάλεια και πιέσεις έναντι «παλιές καλές μέρες»

Όλοι οι συμμετέχοντες μίλησαν για τις «παλιές καλές μέρες» με νοσταλγία, περιγράφοντας ένα κλίμα «ευχάριστο», «ειρηνικό», «χαλαρό», αλλά και ένα αίσθημα ασφάλειας και σταθερότητας.

- **Πολύμνια:** Δεν μπαίνεις πλέον το ταμείο παρά μόνο 3 μήνες και τα βγάζεις δύσκολα πέρα. Να μπορούμε να επιβιώσουμε, ενώ παλιά μια χαρά, όλα καλά.
- **Φωτεινή:** Παλιά ήταν ανθρώπινες οι σχέσεις, πιο καλές.
- Το «νέο κλίμα» είναι ένα κλίμα φόβου και άγχους.
- **Μαρία:** Αν έπρεπε να βάλουμε έναν τίτλο στο κλίμα που επικρατεί σήμερα στην εργασία και έξω τι τίτλο θα βάζαμε στο κλίμα τη λέξη αγχωτικό, αγχωτικό κλίμα. Ένα αγχωτικό κλίμα.
- **Αφροδίτη:** Υποκουλτούρα!
- **Δημήτρης:** Δεν το κάνεις με την ψυχή σου το κάνεις από φόβο. Θα βάλεις το κάτι παραπάνω από φόβο.

Το «νέο κλίμα» είναι ένα κλίμα φόβου και άγχους.

- **Ελένη:** Υπάρχει παραπάνω δουλειά γιατί έχουν κόψει, έχουν συμπιέσει το προσωπικό, έχει συμπιεστεί τόσο πολύ το προσωπικό και οι δουλειές σερβιτόρων, σερβίρισμα, σέρβις...
- **Δημήτρης:** Άμα πούμε όμως να κάνουμε το *balance* τελικά ρε παιδί μου, πόσο μεταφράζεται το τι κάνω εγώ; Πόσα δίνω, πόσα παίρνω; Ναι, πόσα, άμα μπορείς να το μεταφράσεις αυτό σε ίδια σε ευρουλάκια, λες οκ, μήπως με πιάσανε κορόιδο;
- **Αφροδίτη:** Σταματήσανε να πληρώνουνε στην ώρα τους τα τελευταία 4,5 χρόνια.

Την ίδια στιγμή, ο φόβος έχει εισβάλει μέσα στις σχέσεις των εργαζομένων, δημιουργώντας ανταγωνισμό, γεγονός που επιβαρύνει ακόμα περισσότερο το εργασιακό και οργανωσιακό κλίμα.

- **Δημήτρης:** Να σας πω κάτι που γίνεται τώρα στα ξενοδοχεία προτιμούν να πάρουν μία κοπέλα σαν την Μαρία διότι η Μαρία θα έρθει στην δουλειά με άλλο οικονομικό, θα είναι και ο μισθός της πολύ μικρός και οικονομικός.
- **Αφροδίτη:** Είμαστε νούμερα και τίποτα άλλο.
- **Μαρία:** Οι εργοδότες πιστεύουν μόνο στο χρήμα.

Αγροτικός πληθυσμός

- **Δίλημμα**: Η κληρονομιά της οικογενειακής γης και ο τρόπος ζωής που συνδέεται με την αγροτική παραγωγή έναντι της μετατροπής σε «φαμέγιο»

Η κληρονομιά θερμοκηπίων και οι συνθήκες σήμερα:

- **Αγγελική:** Όταν πηγαίνανε παλιά, ξέραμε ότι θα κάνουνε αυτό. Με αγάπη το προσέχαμε, (..)το ποτίζαμε, να βγει κάτι καλύτερο. Όταν έφτανες στην ώρα να κόψεις εκεί πέρα γινότανε κάτι, δηλαδή η κούραση σου δεν σε ενδιέφερε αν την είχες αλλά πιστεύω ότι φτάνεις στο σημείο να θέλεις αυτό που έχεις παράγει να πάει σε κάποια χέρια και εσύ γιατί η δουλειά δεν είναι δουλεία, είναι δουλειά, είναι εργασία. Δουλεύεις για κάποιο σκοπό, οικογένεια, δικό σου συμφέρον, για τα πάντα. Όταν εκεί στην ώρα που πας να κόψεις, σου κόβουν όμως τα πόδια, μετά αρχίζεις να βλέπεις τη δουλειά σου ως δουλεία.
- **Τίτος:** Δεν πληρώνεται ο κόπος σου.

Για τη δουλειά τους μίλησαν με θετικούς όρους σε ότι αφορά τη δημιουργία αλλά και με λέξεις όπως «βαρίδιο», «αναγκαστική απασχόληση», «δεν έχεις επιλογή», και «δουλεία». Περιέγραψαν στο πώς έχουν φτάσει στο να βιώνουν την απασχόληση τους και την ιδιοκτησία τους με αυτόν τον τρόπο, λέγοντας:

- **Αρίστος:** Δεν είμαστε αγρότες είμαστε **φαμέγιοι** (υπηρέτες, δούλοι, που δουλεύουν για ψίχουλα)
- **Γιώργος:** Ποιος ο λόγος λοιπόν εγώ να κάτσω, να δουλέψω, να βγάλω, να παράγω από την στιγμή που ξέρω ότι ό,τι και να παράγω θα μου τα πάρουνε όλα.

Οι αγρότες συμμετέχοντες εξέφρασαν αγανάκτηση για το 'κράτος' και μίλησαν για αδικίες προς την περιοχή τους την οποία περιγράφουν ως εγκαταλειμμένη.

- Επίσης, με έντονο τρόπο απαιτούν περισσότερη διαφάνεια στη διαχείριση των κοινωνικών δαπανών (επιδότησεις και αποζημιώσεις στους αγρότες) και διαφοροποιήσεις της **Αγροτικής Πολιτικής** για μικρές αγροτικές μονάδες.
- Σύμφωνα με τους Van der Ploeg, Ventura και Milone (European Parliament: Committee on Agriculture, 2016) ο συμβατικός αγρο-πολιτικός λόγος και η επιστημονική θεωρία (κυρίως αγροτική οικονομία) αντιλαμβάνεται γενικά τις διαρθρωτικές αλλαγές στη γεωργία ως μια μονής κατεύθυνσης διαδικασία που περιλαμβάνει τη σταδιακή εξαφάνιση των μικρών γεωργικών μονάδων και μια σχετική διεύρυνση των μεγάλων.

Ευάλωτος πληθυσμός

- Δίλημμα: “Η ευαλωτότητα γεννά ευαλωτότητα”

Η ίδια η κατάσταση της ανεργίας, αλλά και η επισφαλής εργασία, πρέπει να προστεθούν στους παράγοντες ευαλωτότητας, καθώς αποτελούν ξεχωριστές εμπειρίες που σχετίζονται με αδυναμία εκπλήρωσης προσωπικών στόχων και καθημερινών αναγκών επιβίωσης.

- **Μαρίνα:** Δούλευα 19 χρόνια στην Αθήνα. Η τελευταία μου δουλειά ήταν στέλεχος σε πολυεθνική. Η πολυεθνική έκλεισε.
- **Μαρία:** Είμαι άνεργη 3 χρόνια. Μέσα σε αυτά τα 3 χρόνια δούλευα περιστασιακά, μοιράζαμε φυλλάδια, σε συνεργείο καθαρισμού...
- **Αμαλία:** Άνεργη γύρω στα 4-5 χρόνια.
- **Αναστασία:** Είμαι 31 ετών, άνεργη, αν εξαιρέσετε μία περίοδο πριν από σχεδόν δύο χρόνια κάποιων εβδομάδων, 5 χρόνια.
- **Κων/να:** Δούλευα πριν για ένα χρόνο σε μία έρευνα ιατρικής για τον καρκίνο που γινόταν. Από εκεί και πέρα τίποτα, όλα εκεί. Μέσω γνωστού και εκεί.

Ο φαύλος κύκλος της ανεργίας και φτώχειας..

- Οι Gökşen, Filiztekin, Smith, Çelik, Öker & Kuz (2016) αναφέρουν ότι οι επιλογές των ευάλωτων ατόμων σχετικά με τη διαχείριση του κινδύνου είναι περιορισμένες. Έτσι, τα νοικοκυριά ή οι κοινότητες αυτές είναι περισσότερο εκτεθειμένα σε πιθανές βλάβες. Σύμφωνα με τον Αμιτσή (2016) η φτώχεια και ο αποκλεισμός αντανακλούν συνθήκες ανισότητας και συνεπάγονται αποξένωση από την αγορά εργασίας αλλά και από τις υπηρεσίες του κοινωνικού κράτους.

Άνεργες γυναίκες 45+ με εμπειρία από προγράμματα Κοινωνικού Εργασίας

- **Δίλημμα:** Ο γονικός ρόλος γίνεται ταυτόχρονα κίνητρο και εμπόδιο προς την εργασία
- **Επιπρόσθετη εκπαίδευση:** Τα προγράμματα Κοινωνικού Εργασίας αποτελούν την μόνη διέξοδο από την παρατεταμένη ανεργία, καθώς η μοριοδότηση γίνεται με βάση κοινωνικά κριτήρια. Εδώ, η κατάσταση ανεργίας, η ηλικία και η μητρότητα (δηλαδή παράγοντες που για την αγορά εργασίας είναι εμπόδια) μετατρέπονται σε πλεονεκτήματα (Panitsidou, Vastaki, & Valkanos, 2012). Εν τούτοις, οι περισσότερες γυναίκες πηγαίνουν από το ένα πρόγραμμα στο άλλο.

Η καριέρα και η επαγγελματική σταδιοδρομία εν γένει είναι επιθυμητή μόνο εφόσον δεν συγκρούεται με τον γονικό ρόλο.

- **Ρία:** Εγώ είμαι άνεργη απ' το 2004 που απέκτησα τον μικρό μου γιο, αλλά έκτοτε όταν έψαξα για δουλειά, δεν ήμουν αυτό που θέλανε.
- **Δήμητρα:** «Κοίταξε να δεις, από τη στιγμή που θέλεις να κάνεις οικογένεια, δεν μπορώ να σε προσλάβω». Δεν με προσέλαβε καν. Γνωστή μου που πήγε στην ίδια επιχείρηση μετά που είχε παντρευτεί, δούλεψε εκεί πέρα 2-3 χρόνια και μόλις έμεινε έγκυος, την έδιωξε.
- **Μαρία:** Με 3 παιδιά που να πάω; Σε ξενοδοχείο 10ωρο ας πούμε; Δεν γίνεται.

Οι οικονομικές δυσκολίες «ξυπνούν» το κίνητρο της επιβίωσης και την ανάγκη για εργασία.

- **Γεωργία:** *Το λέω πάντα, παιδιά. Από τότε που παντρεύτηκα 16 χρονών και μπήκα στο χώρο εργασίας. Αν δεν είχα οικονομική ανάγκη, δεν θέλω, δεν μ' αρέσει να δουλεύω. Τώρα αναγκαστικά τα τελευταία χρόνια, θες δεν θες, πας οπουδήποτε βρεις. Έτσι; Μπορείς δεν μπορείς. Είτε σου επιτρέπει η υγεία σου είτε δεν σου επιτρέπει.*

Μόνη διέξοδος τα Προγράμματα Κοινωνικής Εργασίας

Όπως περιγράφουν οι Panitsidou, Vastaki και Valkanos (2012) είναι σημαντικό για τις γυναίκες να παίρνουν μέρος σε προγράμματα που ενισχύουν την πρόσβαση στην αγορά εργασίας για να καταπολεμηθεί «η θηλυκοποίηση της ανεργίας». Η οικονομική ενίσχυση που προσφέρουν τα προγράμματα κοινωνικής εργασίας βοήθησε τις γυναίκες της έρευνάς μας, αλλά θα ήθελαν τα προγράμματα αυτά να οδηγούν σε εργασία, και όχι σε μια «**περιστρεφόμενη πόρτα**» από ένα πρόγραμμα στο άλλο.

Μετανάστες

- Δίλημμα: Δικαιώματα και νόμιμη παραμονή έναντι ρατσισμού και αφάνειας

Στο ενδιαμέσο... Στο μεταίχμιο.

- **Αντρεχαντί:** Όταν μιλάμε για τους νόμους για την εργασία για τους μετανάστες είναι διάφορα πράγματα. Όταν μιλάμε για τους Μαροκινούς, Τυνήσιους, Αλγερινούς, Αιγυπτίους, Σύριους αυτοί είναι άλλοι. Όταν μιλάμε για τους Βαλκάνιους, από την Αλβανία για παράδειγμα, γι' αυτούς είναι πολύ εύκολα τα πράγματα στην περιφέρεια, στους δήμους, σε τέτοια πράγματα. Όταν μιλάμε για τους Ευρωπαίους μετανάστες, Γάλλους ή Άγγλους, που δουλεύουν εδώ, γι' αυτούς είναι εύκολα. Γι' αυτούς απ' την Αφρική υπάρχει μια φοβία. (...) Πριν 6 μήνες, επειδή είναι ο νόμος να ασφαλίζει τους μετανάστες απ' τις «τρίτες χώρες» που λένε ότι δουλεύανε στα χωράφια... ο αγρότης μπορεί να ασφαλίζει τώρα, να πληρώνει ένσημα, να έχει contracts, ένα χαρτί, να έχει ΟΓΑ και ένσημα. Όταν τελειώσει αυτό το contract για έξι μήνες, τελείωσε η ιστορία. Θα μείνεις παράνομος πάλι.

Στο περιθώριο....

- **Ραντουάν:** Ήρθα εδώ στην Ελλάδα το 2008. Δούλευα πολύ καλά εδώ στην οικοδομή. Από το 2011 έβγαλα ΑΦΜ. Και έβγαλα ΑΜΚΑ και μετά έβγαλα αριθμό ΙΚΑ 8 μήνες τώρα. Και δούλευα 8 μήνες ....και είπε το αφεντικό μου «φέρε να βάλω αριθμό ΙΚΑ» και πήγαμε στον λογιστή. Και ο λογιστής λέει ότι δε μπορεί, γιατί εγώ δεν έχω άδεια παραμονής και άδεια εργασίας και μετά σταμάτησα κι εγώ. Άρα δε δουλεύω, σταματάω. Είμαι άνεργος.

Οι μετανάστες ...

- Οι μετανάστες περιέγραψαν την ζωή και την εργασία τους ως «**ζωές στην σκιά της οικονομίας και της αγοράς εργασίας**». Κάθε μέλος της ομάδας τόνισε την μετέωρη θέση στην οποία βρίσκεται με εκφράσεις όπως «**στο πουθενά**», «**μεταξύ δύο κόσμων στους οποίους δε ζω**». Πρότειναν αλλαγές στην μεταναστευτική πολιτική για την προστασία του δικαιώματος τους στην εργασία και στην νόμιμη παραμονή.
- Όπως περιγράφουν οι Carmel και Cerami (2011), το κράτος πρόνοιας αντιμετωπίζει δυσκολία στην ενσωμάτωση των μεταναστών. Η μη ενσωμάτωση με τη σειρά της επηρεάζει την κοινωνική θέση των μεταναστών στην κοινότητα (περιθωριοποίηση).

Περίληψη & Συμπεράσματα

- Οι συμμετέχοντες χρησιμοποίησαν γλώσσα απόγνωσης περιγράφοντας μια αγορά εργασίας που θέλει τον εργαζόμενο να είναι «**μπαλαντέρ**», «**πασπαρού**», εύπλαστος, **ευέλικτος** και κυρίως να είναι διατεθειμένος να κάνει τα πάντα για να κρατήσει την εργασία του. Ο εργαζόμενος αυτός είναι ο εργαζόμενος που προσπαθεί να επιβιώσει (**«επαίτης για οποιαδήποτε εργασία»**).
- Η θέση των εργαζομένων: όλες οι ομάδες περιέγραψαν για **διλήμματα**, «**οριακότητα**» / **μεταίχμιο** / **liminality** (Spyridakis, 2013). Όρος που δηλώνει κάθε μορφή ατελούς κοινωνικής ένταξης . Σ' αυτή την περίπτωση η ένταξη ταυτίζεται με την περιθωριοποίηση.

Το εργατικό δυναμικό βρίσκεται σε ένα
μεταίχμιο- μια «οριακότητα» ανάμεσα:

✓ στην ανάγκη της επιβίωσης (αποδοχή των
συνθηκών της αγοράς εργασίας)

ΚΑΙ

✓ στην ανάγκη για μια ζωή με αξιοπρέπεια
(αντίσταση στην «εκμετάλλευση» ,
«υποδούλωση»)

Συμπεράσματα

- Μια καθημερινότητα γενικευμένης «επισφαλειοποίησης»: “έλλειψη καλής δουλειάς”, “αβεβαιότητα”, “ευαλωτότητα” και “υποαπασχόληση” (Kretsos & Livanos, 2016)
- Σε σχέση με τις επιχειρήσεις: Αναντιστοιχία των αναγκών του ανθρώπινου δυναμικού και εκείνων των επιχειρήσεων.

Συμπεράσματα

- Χώρις συλλογική ταυτότητα με βάση την οποία θα μπορούσαν να συνδεθούν/ενοποιηθούν συμβολικά
- Νέοι **περιθωριοποιημένοι** πληθυσμοί όπου οι μεταξύ τους δεσμοί είναι ανυπαρκτοί αν και τα λεγόμενα τους ταυτίζονται και συνηχούν στο τοπίο εργασίας της Κρήτης.

- .....
- **«Δραματικές ανισότητες δύναμης διαμορφώνουν διαφορετικές αντιλήψεις για τον τόπο – εντέλει διαφορετικούς τόπους.»** (Hadjimichalis και Vaiou, 2012: 190)

Βιβλιογραφία

- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3 (2). pp. 77-101. ISSN 1478-0887 Available from: <http://eprints.uwe.ac.uk/11735>
- Denzin, N. K. & Lincoln, Y. S., eds. (2005). *The Sage Handbook of Qualitative Research* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage. [ISBN 0-7619-2757-3](https://doi.org/10.1108/IJM-12-2014-0243).
- Kretsos, L. & Livanos, I. (2016). "The extent and determinants of precarious employment in Europe", *International Journal of Manpower*, Vol. 37 Issue: 1, pp.25-43, <https://doi.org/10.1108/IJM-12-2014-0243>
- Panitsidou, E., Vastaki, M. & Valkanos, E. (2012). Vocational Education and Training of unemployed women in Greece: An initial approach. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 69, 1729- 1736.
- Spyridakis, M. (2013). *The liminal worker. An ethnography of work, unemployment and precariousness in contemporary Greece*. Surrey, UK: Ashgate.
- Πετροπούλου, Ε. (2014). Κατάσταση μόνιμης κρίσης σε μια πεδινή περιοχή της Νότιας Κρήτης. Στο Σ. Ζαρμπαρούκου και Μ. Κούση «Κοινωνικές όψεις της κρίσης στην Ελλάδα». Αθήνα: Πεδίο.

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΡΗΤΗΣ
REGION OF CRETE

University of Crete

**Ευχαριστούμε για την προσοχή
σας!**